

13. Григорьев А.В. Электроэнергетика сегодня: конкуренция без конкурентов? Журнал Вести в энергетике, 2012 г. № 11
14. Саидов М.С. Табиий монополиялар соҳаларида менежментнинг замонавий усуллари жорий этиш масалалари. 08.00.13 – Менежмент. Иқтисодиёт фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Т.: 2009 й. 107 б.
15. Ханкелдиева Г.Ш. Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида корпорацияларни бошқаришнинг илмий-методологик асослари. 08.00.13 – Менежмент. Иқтисодиёт фанлари доктори (DSc) илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Тошкент 2018. 145 б.
16. Robinson P. The Potential of Regional Power Sector Integration. Literature Review // Economic consulting associates – 2010. - URL: [http://www.esmap.org/sites/esmap.org/files/BN004-10_REISP-CD_The%20Potential%20of%20Regional%20Power%20Sector%20Integration-Literature %20 Review.pdf](http://www.esmap.org/sites/esmap.org/files/BN004-10_REISP-CD_The%20Potential%20of%20Regional%20Power%20Sector%20Integration-Literature%20Review.pdf) (дата обращения: 09.04.2019).
17. Тукунов А. Об опыте интеграции рынков электроэнергии Европы // Энергетика. – Астана, 2013. - №1 (48) – с. 16 – 19.
18. Развитие электросетей в Европе: состояние и перспективы. Эффективное антикризисное управление. 2013 г. Режим электронного доступа: http://www.e-c-m.ru/magazine/61/eau_61_23.htm
19. Суюнчев М.М. и др. Разработка подходов к формированию общего электроэнергетического рынка евразийского экономического союза (ЕАЭС) Москва 2020 г.
20. Трезубова Е.А. Актуальные проблемы современности: наука и общество 3(24) 2019 г.
21. Синюгин В.Ю. «Международный опыт реформирования электроэнергетики», Режим электронного доступа: <http://www.rao-ees.ru/ru/reforming/foreign/mo/England.pdf>
22. Л.Ю. Богачкова Совершенствование управления отраслями российской энергетики: теоретические предпосылки, практика, моделирование Монография. Волгоградское научное издательство 2017

BOSHQARUV MEKANIZMINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH

Tursunqulov Inom Abduhalilovich -
Jizzax Politexnika instituti

Аннотация. Ushbu maqolada samaradorlik tushunchalari va boshqaruv mexanizmi tushunchalari, uning elementlari samaradorligi, boshqaruv mexanizmi samaradorligini baholashda, unda bozor qiymatining ta'siri va uni o'rganish tizimi, boshqaruvdagi innovatsion yo'nalishlar, boshqaruv bo'yicha xorijiy olimlarning qarashlari chuqur tahlil qilinib, boshqaruv mexanizmining umumiy samaradorligini aniqlash formulalari qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonasi misolida ko'rib chiqilgan.

Калит so'zlar. Samaradorlik, boshqaruv mexanizmi, boshqaruv mexanizmi samaradorligi, boshqaruv mexanizmi elementlari, operativ va moliyaviy mehanizmlar, mehnat resurslari

МЕТОДЫ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ

Турсункулов Ином Абдухалилович -
Джизакский политехнический институт

Аннотация. В статье дается углубленный анализ концепций эффективности и механизма управления, эффективности его элементов, эффективности механизма управления, влияния рыночной стоимости и системы ее изучения, инновационных направлений в менеджменте, взглядов зарубежных ученых. по управлению Рассмотрены формулы для определения общей эффективности на примере завода по производству строительных материалов.

Ключевые слова. Эффективность, механизм управления, эффективность механизма управления, элементы механизма управления, операционные и финансовые механизмы, трудовые ресурсы.

METHODS OF EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF THE MANAGEMENT MECHANISM

Tursunkulov Inom Abduhalilovich -
Jizzax Polytechnic Institute

Annotation. This article provides an in-depth analysis of the concepts of efficiency and management mechanism, the effectiveness of its elements, the effectiveness of the management mechanism, the impact of market value and its study system, innovative trends in management, the views of foreign scholars on management. The formulas for determining the overall efficiency are considered in the example of a building materials manufacturing plant

Keywords. Efficiency, management mechanism, efficiency of the management mechanism, elements of the management mechanism, operational and financial mechanisms, labor resources.

Kirish. Har qanday menejering asosiy vazifasi samarali boshqaruvdir. Samaradorlik mezonlari tegishli tuzatishlarni amalga oshirish uchun menejering ishining sifatini batafsil baholashga imkon beradi. Taxminiy ishni o'z vaqtida tuzatishlar kiritish bilan amalga oshirish bilan kuchli va zaif

tomonlarni aniqlash maqsadida muntazam ravishda amalga oshirilishi kerak.

Korxonaning samaradorligini baholash uchun iqtisodiy ko'rsatkichlar ishlatiladi. Asosiylaridan biri hisobot davrida ishlab chiqarilgan umumiy xarajatlarga daromadlarning nisbatidir. Ta'kidlash joizki, iqtisodiy faol aholining muhim qismi menejment jarayoniga tegishli ta'lim va malakaga ega emas. Bunday xodimlarni tayyorlash uchun ko'p vaqt va mablag' talab etishimni ko'zdan qochirmagan ma'qul.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarni yanada chuqurlashtirish, boshqaruvni rivojlantirish strategiyasi va samarali boshqarish borasida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoevning 2017-2021 yillarga O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning harakatlar strategiyasi muhimdir. Harakatlar strategiyasining "Iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirishning ustuvor yo'nalishlari"da boshqaruvni takomillastirish, faoliyatni rivojlantirish va samarali boshqarishni tashkil qilish jarayonlariga "boshqaruvning zamonaviy standart prinsiplari va usullarni joriy etish, kopxonalarni strategik boshqarishning rolini kuchaytirish"[1] muhim vazifalardan hisoblanadi.

Har qanday tashkilotning ishlashining muhim ko'rsatkichi boshqaruv samaradorligi hisoblanadi. Samaradorlik mezonlari bir nechta asosiy yondashuvlarga muvofiq aniqlash va qo'llanilishi mumkin:

- Rasmiy yondashuv, nomdan aniq bo'lganidek, rejalashtirilgan natijani erishish darajasini baholash bilan bog'liq. Shu bilan birga, agar kompaniya biron bir moddiy mahsulotni ishlab chiqarmasa, masalan, turli xil xizmatlarni taqdim etsa, bu harakat sezilarli darajada murakkablashadi. Tashkilot rahbariyatining samaradorligini baholash mezonlari ko'pincha rasmiy maqsadlar to'plamidir.

- Tizimli yondashuv boshqaruv jarayonini kirish, to'g'ridan-to'g'ri foydalanish, shuningdek chiqish yo'nalishini ko'rib chiqishni anglatadi. Shu bilan birga, boshqaruvning eng yuqori darajadasi va o'rtacha hisobni hisobga olish mumkin. Ko'pincha, tizim o'zining moslashuvi kontekstida doimiy ravishda o'zgarishlarga duch keladigan ichki va tashqi sharoitlarga qaraydi. Tashkilotning hech birida faqat mahsulotlar ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish bilan cheklanishi mumkin emas, chunki u bozor shartlariga muvofiq harakat qilishi kerak.

- Ko'p sonli yondashuv tashkilotda tashkil etilgan barcha guruhlarining manfaatlarini qoplashga qaratilgan.

- Raqobat baholash boshqaruv tizimi, shuningdek ichki va tashqi ta'sirlar sifatida bunday mezonlardan foydalanishga imkon beradi.

Xodimlarni boshqarish samaradorligi mezonlari sifatini, o'z vaqtida va ayrim ishlarning to'liqligi va maqsadlarga erishish kiradi. Xodimlarning faoliyatining samaradorligini baholashingiz mumkin

bo'lgan umumiy raqamli indikatori erishilgan ko'rsatkichlar mehnat xarajatlariga nisbati bilan hisoblanadi.

Xodimlarni boshqarishning samaradorligini baholash odatda motivatsion mexanizmlar yoki xodimlarning bir maqsadga muvofiqligi va asoslilikini baholash uchun amalga oshiriladi. Boshqaruv samaradorligini baholash mezonlari va ko'rsatkichlari quyidagi yondashuvlarga muvofiq qo'llanilishi mumkin:

- ularni amalga oshirish darajasini aniqlash uchun boshlang'ich vazifalarni aniqlash uchun yo'naltirish;

- boshqaruv apparati samaradorligini, shuningdek, xavfsizlik va boshqa resurslar bilan xavfsizlik menejerlarining darajasi;

- yakuniy iste'molchining qoniqishini aniqlash uchun taqdim etiladigan mahsulotlar yoki xizmatlarni baholash;

- tashkilotning zaif va kuchli joylarini aniqlash uchun professional mutaxassislarni jalb qilish;

- menejerlar yoki boshqarish tizimlarining turli nuqtai nazarini taqqoslash tahlili;

- barcha tomonlar va menejment va ishlab chiqarish jarayonida samaradorlik darajasini aniqlash uchun jalb qilish.

Boshqaruvdagi ushbu vazifalarni amalga oshirish yo'li orqali, boshqaruvning samaradorlik ko'rsatkichini hisoblab chiqishga imkon yaratiladi. Bu esa o'z navbatida boshqaruvda to'g'ri qarorlar qabul qilishda ko'maklashadi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili Samaradorlik iqtisodiy rivojlanishning asosiy mezon hisoblanadi. Samaradorlik tushunchasi iqtisodiy adabiyotlarda keng yoritilgan. Samaradorlikning oddiy tushunchasi daromadning ishlab chiqarish xarajatlariga nisbati hisoblanadi. Bundan tashqari, boshqa adabiyotlar va tadqiqotlarda samaradorlikni aniqlash va oshirishning aniq usullari, ko'rsatkichlari, toifalari va usullarini o'rganib va ishlab chiqildi. Biroq, samaradorlik doimo iqtisodiyotning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib kelgan.

Masalan, Nobel mukofoti laureati V. Leontiev 1973 yilda "Xarajat-daromad" nazariyasini taklif etdi va uning asosida samarali jamiyatning asosiy ilmiy konsepsiyasini ishlab chiqdi. Bu tushuncha o'z ma'nosini hozirgacha yo'qotmagan[2].

Xorij adabiyotlarida bu borada har xil fikrlar mavjud. Masalan, AQSH olimlari Bryu, Makkonnell [3] va boshqalar "Ekanomikos" kitobida bozor iqtisodiyoti rivojlanishining asosiy 5 ta tendensiyasi doirasida samaradorlikni belgilaganlar.

Lyudvig fon Bertalanfi (1901-1972) boshqaruvning murakkab tizimlar nazariyasiga birinchi bo'lib asos soldi. U murakkab tizimlarning umumiy hususiyatlarini ta'riflashga muvaffaq bo'ldi. U sodda va murakkab tizimlar hususiyatlarini alohida o'rganib chiqdi. U sodda tizimlar tashqi muhitga nisbatan

yopiq bo'lishi va aksincha, murakkab tizimlarning tashqi muhitga nisbatan ochiq ekanligini ko'rsatib bera oldi[4].

Shemetov, P.V. Boshqaruv qarorlari: texnologiya, usul va vositalar: "Tashkilotni boshqarish" mutaxassisligi uchun darsligida boshqaruvda samaradorlikni baholab borish muhimligi va uni baholash natijasida samaradorlikni oshirish yo'nalishlari taklif etilgan[5].

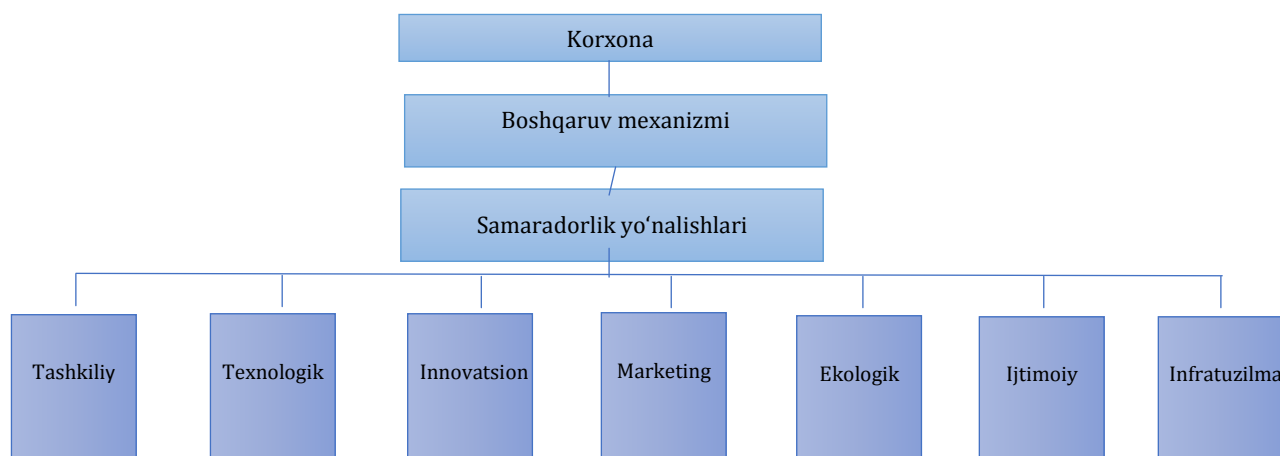
Ismailova T.S., B.O'.Haydarovlar muallifligida "Menejment asoslari" nomli o'quv qo'llanmasida boshqaruv haqida "...ishlab chiqarish jamoalarini, ulardagi "psixologik vaziyatni", har bir xodimning shaxsiy xususiyatlarini, mehnat omillarini o'rganishga asoslangan usuldir" deb ta'rif bergan[6].

X.A. Muhiddinovning "Boshqaruv nazariyasi" darsligida "Boshqaruvning mohiyati ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar darajasi, ishlab chiqarish kuchlarining rivojlanishi va iqtisodiy aloqalarning murakkablashuvi bilan kengayib boradi. Boshqaruvning

asosini obyektiv iqtisodiy, ijtimoiy va boshqa qonunlarga asoslanuvchi huquqiy ilmiylik tashkil etadi" deya ta'rif berilgan[7].

Tadqiqot metodologiyasi. Ilmiy tadqiqot davomida analiz va sintez, analitik tahlil, qiyosiy tahlil usullaridan samarali foydalanilgan. Tadqiqotimizda qiyosiy tahlil, analitik tahlil va maematik yondashuvlardan foydalanilgan holda boshqaruv mexanizmlarini samaradorligini baholashning metodlari taklif etilgan. Muammoni yechimiga olib boruvchi asosiy formulalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot ob'ekti sifatida qurilish materiallari ishlab chiqarish korxonasi tanlab olindi.

Tahlil va natijalar. Boshqaruv mexanizmi samaradorligini baholashda korxonada faoliyatini funksional yo'nalishlarini hisobga olish samaradorlikni aniqliligi ta'minlaydi. Chunki bu elementlarda ham o'ziga xos harajatlar mavjud. Boshqaruv mexanizmi samaradorligining umumiy modeli 1-rasmda ko'rsatilgan.

1-rasm. Boshqaruv mexanizmi elementlari samaradorligi[8].

Ushbu rasimga asoslangan holda boshqaruv mexanizmining umumiy samaradorligini ishlab chiqishga harakat qildik.

$$S_{b,m} = S_t(1-n) + S_{tex}(1-n) + C_{in}(1-n) + C_m(1-n) + S_e(1-n) + S_{inf}(1-n) \quad (1)$$

bunda,

$S_{b,m}$ – boshqaruv mexanizmi samaradorligi;

S_t – tashkiliy samaradorlik;

S_{tex} – texnologik samaradorligi;

S_{in} – innovatsion samaradorligi;

S_m – marketing samaradorligi;

S_e – ekologik samaradorlik;

S_{ij} – ijtimoiy samaradorlik;

S_{inf} – infratuzilma samaradorlik.

Har bir element samaradorligini baholashda o'ziga xos koeffitsentlardan foydalanilgan holda amalga oshiriladi. Ammo har bir turi samaradorlikni umumiy samaradorlikdagi ulushni aniqlashda noaniqliklar va risklar uchrashi mumkin. Bu esa ularga ta'sir etadigan omillar va tashqi muhitga ham

bog'liq bo'ladi. Shuning uchun taqqoslama tahlilda bularni ham e'tiborga olish kerak. Ushbu holatni to'g'ri tushunish uchun 2-rasm taklif etildi.

Samaradorlikni baholashda va hisoblashda quyidagilarga e'tibor qilish aniq natija berishi mumkin[10]:

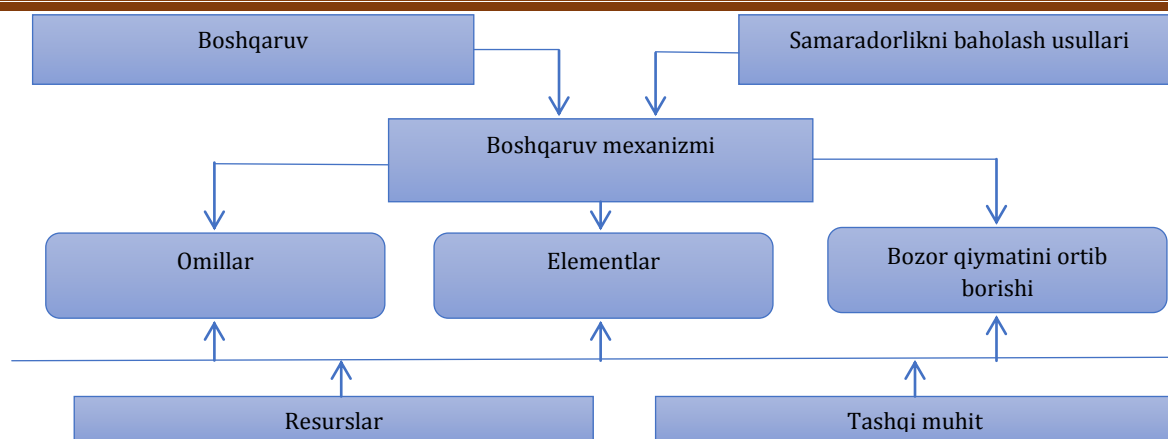
1. Korxonani bozor qiymatini hisoblashni amalga oshirish. Bunda qo'shilgan qiymat o'zgarishi korxonada rentabilligini o'zgarishini tahlil qilishi zarur.

2. Olingan daromadni tahlil qilib hisoblash, unga ta'sir etgan shart-sharoitlarni o'rganish.

3. Korxonaning samaradorligini aniqlashda asosiy ko'rsatkichlarni baholash.

4. Shu sohada faoliyat olib borayotgan tarmoqlar, kompaniyalar samaradorligining eng yuqori ko'rsatkichlarini o'rganish.

5. Foydani iqtisodiy samaradorligi ko'rsatkichlarini aniqlash, bunda erkin pul oqimlari va rentabellikni barcha turlarini hisoblash tahlilini amalga oshirish.

2-rasm. Boshqaruv mexanizmi samaradorlikni baholashda bozor qiymatining ta'sirini o'rganish tizimi[9].

6. Operativ va moliyaviy vositalari asosida operatsion va moliyaviy risklarni hisoblash.

7. Samaradorlikni hisoblashda uning baholash usullari bilan taqqoslashni amalga oshirish.

Samaradorlikni istiqbollashtirishni o'rt davrga ishlab chiqarish va boshqalar.

Ushbu talablarni samarali amalga oshirish uchun real va ochiq axborot bazasi zarur. Bular quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin: korxonaga to'g'risidagi axborot; moliyaviy holati tahlili; korxonaga strategiyasini rivojlantirish va investitsion qarorlarning tahlili; iqtisodiy samaradorlikni tahlil qilishda buxgalterlik va boshqaruv hisobotlardan foydalanish va boshqalar.

Qurilish materiallari ishlab chiqarish sanoati korxonalarida samaradorlikni oshirish bevosita ilmiy-texnika taraqqiyoti bilan bog'liqdir. Chunki yangi yaratilayotgan texnika tizimlari, robot texnologiyalar, ishlab chiqarish jihozlari, ishlab chiqarish jarayonini mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish samaradorlikning asosiy omillaridan hisoblanadi. Korxonaga ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning yana bir jihati boshqarishning zamonaviy usullarini joriy etish, ya'ni korporativ usulidan foydalanish va rivojlantirish yaxshi natija beradi.

Samaradorlikning muhim yo'nalishlaridan yangi xom-ashyo va materiallardan keng foydalanish uni oshirishning aniq yo'nalishi hisoblanadi. Rivojlangan mamlakatlarning tajribasidan kelib chiqib, transmilliy korporatsiyalar, moliya-sanoat guruhlarining rivojlanishiga keng imkoniyatlar yaratish va shular bilan birga diversifikatsiyalash, klassterlashtirishni kengaytirishga katta ahamiyat berilishi lozim. Ishlab chiqarish samaradorligini oshirish ko'pincha korxonadagi boshqarish personaliga ham bog'liq. Korxonaga personalining zamonaviy bilimlarga ega bo'lishiga professionaligi, murakkab vaziyatda to'g'ri qaror qabul qilishligi, bular ham boshqaruv samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Yuqorida aytib o'tilgandek, iqtisodiy adabiyotlarda boshqarish va ishlab chiqarish samarador-

ligini aniqlashning to'g'ri usullari ishlab chiqilgan. Ular asosan resurslarga qaratilgan. Ammo hozirgi davrda ishlab chiqarishda omillar o'rnini kuchayganligi sababli boshqarish mexanizmini takomillashtirish samaradorligini aniqlashda omil ko'rsatkichiga yondashish yaxshi samara beradi.

Ma'lumki, ishlab chiqarishning samaradorligini oshirishning bir qator omillari mavjud. Masalan, ulardan asosiylari mehnat, kapital innovatsiya, strukturaviy o'zgarishlar va boshqalar. Demak, ushbu omillar ishlab chiqarish samaradorligiga qanday ta'sir ko'rsatsa, boshqarish samaradorligiga ham shunday ta'sir ko'rsatadi. Bunda asosiy rol foyda o'ynaydi. Chunki, har ikkala samaradorlik turlariga foyda asosiy mezon o'rnini bosadi. Shu munosabat bilan hozirgi vaqtda yangi boshqarish mexanizmi samaradorligini boshqarishda quyidagi omilarga o'z e'tiboringizni qaratishingiz mumkin:

- ishlab chiqarish jarayonning optimal variantini tanlash, ya'ni eng kam xarajat bilan boshqarish mexanizmini tashkil etish;
- iste'mol talabini qondirish va korxonaga belgilangan foydani yoki daromadni olish;
- optimal ishlab chiqarish zahirasini yaratish, ya'ni korxonaning barqarorligini ta'minlash uchun aylanma mablag'larni tejash.

Boshqaruv mexanizmi omillari asosida turli shakl va usullardan foydalangan holda amalga oshirish mumkin. Ammo samara va harajatlar konsepsiyasiga amal qilib, samaradorlik baholanadi. Buni quyidagi jadvalda kuzatish mumkin.

Ushbu jadval tahlillaridan kelib chiqqan holda boshqarish mexanizmini umumiy samaradorligini quyidagi formula orqali aniqlash mumkin:

$$S_{bm} = \frac{P}{X} \cdot 100 \text{ yoki } (R \cdot X) \cdot 100 \quad (2)$$

bunda,
 S_{bm} – boshqaruv mexanizmi samaradorligi;
 R – resurslar;
 X – Xarajatlar.

Ishlab chiqarishni boshqarishda resurlar va xarajatlar konsepsiyasidan foydalanish[11]

Moddiy shaklda		Pul shaklda	
Resurslar	Xarajatlar	Resurslar	Xarajatlar
Ishchi kuchi soni	Mehnat sarfi	Ish xaqqi fondi	Real ish haqqi
Asosiy fondlar	Mehnat qurollarining emirilishi	Asosiy kapital	Amortizatsiya ajratmalari
Mehnat vositalari	Material, yoqilg'i, energiya va boshqalar	Aylanma kapital	Xom-ashyo va materiallar qiymati
Tayyor mahsulot	Dizayn, reklama va sifatsiz tovarlar	Aylanma fondlar	Qo'shimcha xarajatlar
		Pul mablag'lari	Kredit foizlari

Boshqaruv mexanizmi samaradorligini detalashtirilgan holda baholanishi murakkabroq bo'lsa-da, ammo aniqroq bo'lishi mumkin. Bunda omillar, elementlar, koeffitsentlardan foydalangan holda amalga oshiriladi. Shu munosabat bilan boshqarish va ishlab chiqarish samaradorligini baholashni to'raligicha ifodalash uchun harajatlarning boshqa jihatlarini e'tiborga olish zarur. Ayniqsa, jamlangan mehnatni o'rganish, uni mehnat sig'imida o'zgarib borishni bilish yaxshi samara beradi. Bundan tashqari mehnat resursidan, mehnat qurollaridan, mehnat vositalaridan foydalanish samaradorligini va ayniqsa, boshqarish mexanizmi samaradorligini baholash maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

Mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini quyidagi formula orqali aniqlanishi mumkin:

$$M_u = M_x \cdot I_s \text{ yoki } M_s = \frac{M_x}{M_b + M_j} \quad (3)$$

bunda,

M_u – mehnat unumdorligi;

M_x – mahsulot hajmi;

I_s – ishchilar soni;

M_s – mehnat samaradorligi;

M_b – buyumlashgan mehnat;

M_j – jonli mehnat.

Ishlab chiqarish samaradorligini tamoyillaridan kelib chiqib, boshqarish mexanizmi samaradorligini baholash usulini taklif etdik. Bunda boshqaruv mexanizmi samaradorligini baholash ikki xil usulda amalga oshirish mumkin:

$$S_{bm} = N_o \cdot X_u \text{ yoki } S_{bm} = B_{f.n} \cdot B_x \quad (4)$$

bunda,

S_{bm} – boshqaruv mexanizmi samaradorligi;

N_o – oxirgi natija;

X_u – umumiy harajatlar;

$B_{f.n}$ – faqat boshqaruv apparati natijasi

B_x – boshqaruv harajatlari.

Ushbu ko'rsatkich bir vaqtli harajatlar boshqaruvda quyidagicha aniqlanadi:

$$B_x = K + NK \quad (5)$$

bunda,

K – kapital harajatlar, so'm;

NK – kapital bo'lmagan harajatlar.

Boshqaruv mexanizmini takomillashtirishda aniq tadbirlar ishlab chiqilgandan so'ng haqiqiy erishilgan tejamkorlik aniqlanadi.

Boshqaruv mexanizmi samaradorligini oshirishni rivojlantirishda strategik nuqtai nazardan yondashish ishlab chiqarish muammolarini ijobiy hal etishda mulkiy munosabatlarni takomillashtirishni talab etadi. Ilmiy-amaliy tahlillarining ko'rsatishicha boshqaruv mexanizmi samaradorligini oshirish bozor iqtisodiyoti talablari va tamoyillaridan kelib chiqish zarur. Ular korxonaning boshqarish usullari tartib qoidalarida o'z aksini topishi lozim.

Hozirgi davrda turli mulkchilik shakllariga asoslangan ishlab chiqarish sub'ektlari talab va taklif qonuni asosida ishlab chiqarish va boshqarishni talab qiladi. Chunki ishlab chiqarish samaradorligini boshqarish ana shu talablardan kelib chiqadi. Ayniqsa, bunda **sinergizm** qonuniga asoslanish yaxshi natija beradi. Boshqaruv mexanizmini samaradorligini oshirish ko'p jihatdan tashqi va ichki aloqalarni rivojlanganligiga bog'liq. Shu sababdan boshqaruv mexanizmi samaradorligini oshirish strategiyali murakkab vazifalar, ya'ni integral samaradorlikni maksimallashtirish uchun ular o'rtasidagi aloqalarni tashkil etishni takomillashtirish zarur.

Xulosa va takliflar. Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, boshqaruv samaradorligi baholash, boshqaruvda to'g'ri qarorlar qabul qilish va samarali boshqaruv tizimini yaratishga imkon beradi. Boshqaruvda mulk va faoliyatning har qanday shaklini tashkil qilish uchun baholash mezonlari bir xil, ammo faoliyat natijalariga ko'ra parametrlarning ta'sir darajasi bo'yicha farq qiladi. Boshqacha qilib aytganda, har bir tashkilotning boshqaruv samaradorligi darajasini baholash imkoniyati mavjud bo'lmagan holler ham mavjud. Boshqaruv tizimini samarali tashkil etilishi, tashqi muhitning har qanday o'zgarishlari va to'siqlariga raqobatbardosh bo'la oladigan, shuningdek tashkilot ichidagi ish sharoitlarining yaxshilanishiga yo'l ochadigan omildir. Yuqorida ta'kidlab o'tilgan boshqaruvni baholash usullari yordamida boshqaruvni samarali tashkil etishda quyidagilarni taklif etamiz:

– tashkilotning ishlatilmay turgan rezerv manbalari haqida ma'lumotga ega bo'lish;

– boshqaruvdagi kamchiliklar va oqsayotgan yo'nalishlarni aniqlash;

– boshqaruvda samaradorlikni oshirishning maqsadga yo'naltirilgan tarzda bir yo'nalishda olib borish imkonini yaratish;

– ish yuritishni takomillashtirish muammosi hali ham o'z dolzarbligini yo'qotgani yo'q chunki boshqaruvning eski usullari hali hamom ishlatilib kelinmoqda;

– boshqarish obyektning konkret sharoitdagi ichki va tashqi vaziyatiga qarab boshqarish ma'qul hisoblanadi;

– boshqarishni samarali amalga oshirish maqsadida turli anketali so'rovlar, suhbatlar, testlar, infratuzilmaviy tahlillarni o'tkazish lozim;

– ishchilarning kasbiy-malakaviy rivojlaniishi va ular bajarayotgan ishlab chiqarish vazifalari ko'lamining kengayishiga sharoitning yaratish;

– biznesga yo'naltirilgan boshqaruv tuzilmasini joriy etish;

– kadrlar siyosatini tubdan qayta ko'rib chiqish va takomillashtirish;

– boshqaruv va ishlab chiqarish protsesslari samaradorligini oshirish;

– korporativ madaniyatini rivojlantirish uchun mustahkam asoslarni tashkil etish;

Shunday qilib, yuqoridagi tadqiqot natijalari shuni isbotlaydiki, boshqaruvda ularni qo'llash samaradorlikni oshiradi va shu bilan birga boshqaruvda yangicha yo'nalishlarni joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Manba va foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Mirziyoev S.H.M. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutqi // Xalq so'zi gazetasi. 2020 yil
2. V. Leontiev "Xarajatlar - ozod qilish" usulini ishlab chiqish va uni qo'llashning muhim iqtisodiy muammolariga qo'llash uchun" <https://awgm.ru/uz/teoriya-vasiliya-leonteva-v-leontev-vydayushchiisya-rossiiskii.html>
3. Bryu, Makkonnell va boshqalar. "Ekonomiks. Ekonomika. 1995 y.
4. Bertalanffy L. von (1962), General System Theory – A Critical Review // «General Systems», vol. VII, p. 1-20.
5. Shemetov, P.V. Boshqaruv qarorlari: texnologiya, usul va vositalar: "Tashkilotni boshqarish" mutaxassisligi uchun darslik / P.V. Shemetov, V.V. Radionov, L.E. Cherednikova, S.V. Petuxova. - M.: Omega-L, 2013.- 398 p.
6. Ismailova T.S., B.O'.Haydarov. "Menejment asoslari". O'quv qo'llanma. T.: 2013 yil 162 bet.
7. X.A. Muhiddinov. "Boshqaruv nazariyasi". Darslik. -T.: Cho'lpon nashriyoti 2012 yil. 240 bet.
8. Ma'lumotlar aosida muallif tomonidan tayyorlandi
9. Ma'lumotlar aosida muallif tomonidan tayyorlandi
10. Ilmiy izlanishlar natijasida muallif tomonidan taklif etildi
11. Ilmiy izlanishlar natijasida muallif tomonidan ishlab chiqildi
12. Турсунқулов, И. А. (2021). Бошқарув механизмини ташкил этишининг хорижий тажрибаси. Academic research in educational sciences, 2(5), 378-385.

ХИЗМАТЛАР СОҶАСИДА РАҚОБАТБАРДОШЛИКНИ ОШИРИШНИНГ МАРКЕТИНГ СТРАТЕГИЯСИ

Минарова Муршида Хожимуратовна –
Тошкент давлат иқтисодиёт университети
«Маркетинг» кафедраси ассистенти

Аннотация. Мазкур мақолада бозор иқтисодиёти шароитида самарали маркетинг стратегияларидан фойдаланиб, хизмат кўрсатиш ва ишлаб чиқаришни кўпайтириш, товар ишлаб чиқаришдан фарқли хизматлар соҳаси кўпроқ самара бериши ёритиб берилган, халқаро хизматларни айирбошлаш тизимида ўз ўрнини эгаллаш ва макроиқтисодий ўсишга эришишда маркетинг стратегияси самарали восита эканлигини таҳлил қилинган. Бунинг натижасида аҳолининг турмуш даражаси фаровонлигини ошириш масалалари, хизматлар соҳасида рақобатбардошликни ошириш учун замонавий усуллар ўрганилиб мавзу бўйича хулоса таклифлар берилган.

Калит сўзлар. Ижтимоий, шахсий бизнес, товар, провайдер, гиперрақобат, потенциал, интерактив, контент маркетинг, рақамли маркетинг, стратегия, халқаро савдо алоқалари, тўлов баланси.

МАРКЕТИНГОВАЯ СТРАТЕГИЯ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ В СФЕРЕ УСЛУГ

Минарова Муршида Ходжимуратовна –
ассистент кафедры «Маркетинга» Ташкентского
государственного экономического университета

Аннотация. В этой статье освещаются преимущества использования эффективных маркетинговых стратегий в рыночной экономике для увеличения объема услуг и производства, услуг, не связанных с товарами, закрепления в международной системе обмена услугами и анализа маркетинговых стратегий как эффективного инструмента для достижения макроэкономического роста. По итогам были представлены вопросы повышения уровня жизни населения, современные методы и предложения по повышению конкуренции в сфере услуг.

Ключевые слова. Социальный, личный бизнес, бренд, поставщик, гиперконкурентный, потенциальный, интерактивный, контент-маркетинг, цифровой маркетинг, стратегия, международные торговые отношения, платежный баланс.